

EGY KASSAI TANÍTVÁNY EMLÉKEI AZ INTÉZETRŐL ÉS A PROFRÓL

Rácz Olivér

PhD, egyetemi tanár
Safárik Egyetem Orvosi Kar Kassa,
Miskolci Egyetem Egésztudományi Kar, Miskolc
olliracz@gmail.com

Straub F. Brunóval először tizenhat éves koromban találkoztam. Akkor végződött a „hajóskapitányi” korszakom, és kezdődött a biokémia iránti vonzalmam. Beiratkoztam a kassai Tudományos Könyvtárba, és kikölcsönöztem Straub F. Brunó *Biokémia*-ját (Straub, 1958). Ekkor pecsételődött meg a sorsom.

A *Biokémia* cseh nyelvű kiadása (tudtommal orosz és német fordítása is volt) a mai napig a könyvespolcomon van. Fellapoztam, és nem is lepődtem meg nagyon azon, hogy a fehérjék, enzimek szerkezetéről, az anyagcsere-folyamatokról szóló fejezetekben leírtak ma is érvényesek, és a könyv mindenki számára érthető nyelven íródott. Straub sok esetben előre látta a biokémia fejlődésének irányát is.

Amikor leérettségiztem, Kassán még nem volt biokémikus képzés, ezért az orvosira jelentkeztem, és fel is vettek. Ez 1965-ben volt, amikor már érezni lehetett a csehszlovákiai 68-as változások szelét. A kassai orvosin azokban az időkben európai szintű oktatás volt az elméleti és a klinikai tárgyakból egyaránt. A biokémiát Pavel Másiar professzor oktatta, aki személyesen ismerte Straubot. Mind a ketten dolgoztak a Cambridge-i Egyetemen, Straub a harmincas években itt izolálta és írta le az aktint (Straub, 1939), Másiar pedig Frede-

rick Sangernél tanulta a fehérjék szekvenálását a hatvanas évek elején.

A varsói szerződés csapatainak bevonulása után a Gustáv Husák *newspeak*-jében „normalizációnak” nevezett politikai tisztogatás következtében egyetemünk is lesüllyedt az orwelli szürkeségbe. Aki tehetett, emigrált, a többi tehetséges oktatót pedig hamarosan kirúgták az egyetemről. Én diákként még átcsúsztam ezen a korszakon, és egy évvel az egyetem elvégzése után három éves ösztöndíjat kaptam a MTA Karolina úti Enzimológiai Intézetébe. Igaz, a végleges döntés előtt volt egy „kötetlen beszélgetés” az igazgatóhelyettes asszonnyal, Szabolcsi Gertrúddal, amely valójában egy nehéz felvételi vizsgával ért fel, de megfeleltem a követelményeknek, és beléphettem az intézetbe.

Bár nem Straub professzor lett a kandidátusi témavezetőm, a témát ő maga adta – ez a vörövérszövetek öregedésével függött össze. Elöttem egy vietnami aspiráns foglalkozott a témával, de eredményeivel a professzor nem volt megelégedve. A konkrét kutatást azonban komoly elméleti és gyakorlati felkészülés előzte meg. Az elmélettel (enzimológia, fizikai kémia) nem volt komoly problémám, a gyakorlatot (enzimek izolációja sertésizomból,

spektrofotometriás aktivitás mérése, membránok preparációja vörösvérsejtből) pedig kimondottan élveztem.

Sokat és keményen dolgoztunk, ha szükséges volt, késő estig és gyakran szombaton és vasárnap is. Ha pedig hétvégén nem kísérleteztünk, akkor otthon irodalmaztunk, és cikket írtunk. Straub soha nem adott konkrét „főnöki” utasításokat, csak ötleteket, és aztán rákérdezett az eredményre. Mi, fiatal kutatók elképzelhetetlennek tartottuk, hogy a kísérleteket ne idejében és pontosan végezzük el. Azóta sem találkoztam senkivel, akinek olyan természetes tekintélye lett volna, mint neki. Ez főleg széles körű biokémiai, fiziológiai és biológiai tudásának, másrészt emberi tulajdonságainak volt köszönhető. Straub soha nem emelte fel a hangját, soha nem kritizált sértő hangnemben, de finoman ironikus (Rejtő Jenőről kölcsönzött) megjegyzéseit nagyon komolyan vettük. Ilyen volt a „maga ezt mérte, vagy csak gondolja?”, ha a fiatal kutató az eredményekből le nem vonható következtetésekre jutott, vagy a „mi a különbség egy krokodilus között?” – ez arra az esetre vonatkozott, ha a kontrollmérések nem voltak megfelelőek.

Az otthoni merev és nyomott légkör után hamarosan beleolvadtam az intézeti életbe, ahol magas színvonalú kreatív kutatómunka folyt nagyon vidám és barátságos környezetben. Ezt a légkört a kívülállók is megismerhették a híres *Doktor Ezésez Géza karrierjé*-ből (Dévényi, 1975), de a sok ugratás, látszólagos komolytalanság nem öncélú volt. Meg vagyok győződve róla, hogy éppen ez szabadította fel, és tette kreatívvá a gondolkodásunkat.

Straubnak akkor sok más funkciója is volt – többek között főigazgatója volt az akkor alakuló Szegedi Biológiai Központnak, és tagja a bécsi Atomenergia Bizottságnak, ezért

nem láttuk mindennap az intézetben. Kivételes egyénisége azonban állandóan jelen volt.

Az intézetben hetente egy olyan nap volt, amikor nem a laborban dolgoztunk. A híres cikkviták és munkabeszámolók minden kedden reggel kilenckor kezdődtek, s ha minden jól ment, délután kettőkor még elértük a menzán az ebédet (és ezzel kissé kiegyenlítettük a cikkvitával járó koffeinmérgezést).

A vitára bocsátott anyagokat mindenki megkapta az előző hét végén, és rendszerint két fiatalnak jutott a megfizető, de nehéz recenzensi feladat. Utánuk szólaltak fel a munkacsoportok vezetői és végül a professzor. Ezek a cikkviták egy kívülálló számára minden bizonnyal az élvezboncolásra hasonlítottak. A szerző legjobb tudása szerint nagy gonddal és kiváló szakmai angolsággal megírt cikk minden mondatát, táblázatát, ábráját darabjaira bontották, megkérdőjelezték, és utána az egészet újraírták.

Ennek a drasztikusnak tűnő folyamatnak viszont az volt az eredménye, hogy cikkeinket a vezető nemzetközi folyóiratok rendszerint minden probléma nélkül elfogadták. Ha jól emlékszem, saját munkámat, amely a vörösvérsejtek ozmotikus hemolíziséről szólt, legalább négyszer írtam át, de ezek után leköszölték (Rác et al., 1979). Ez a munka két okból is különleges volt. Az egyik, hogy a kísérletekben minden másképpen jött ki, mint ahogy az irodalomban le volt írva, a másik pedig az, hogy szerzőtársam maga a professzor volt, ami nem csak nagy megtiszteltetés, de azt is jelentette, hogy hitt a váratlan eredményeimnek, sőt amikor kétségeim voltak, támogatott is. Ennek az alapja az lehetett, hogy a problémával maga is foglalkozott az ötvenes években (Straub, 1953).

Azóta nagyon sok víz lefolyt a Dunán és a Hernádon is. A 89-es változások után ma-

gam is „főnök” lettem, és részt vettem a szlovákiai főiskolai és tudományos élet demokratikus transzformációjának folyamatában. Vezetői példaképem mindig Straub F. Brunó maradt, és a tudományos munkában, annak kiértékelésében és közzétételében ugyanazokat az elveket és módszereket igyekszem ér-

vényesíteni, amelyeket az „Intézetben” megtanultam. Az ott töltött, 1972 és 76 közötti évek – hála Straub F. Brunónak és munkatársainak – szakmai életem legszebb időszaka volt.

Kulcsszavak: *Straub F. Brunó, biokémia, Enzimológiai Intézet*

IRODALOM

Dévényi Tibor (1975): *Doktor Ezésez Géza karrierje.*

Gondolat, Budapest. (Ez is megjelent cseh nyelven)

Rácz Olivér – Biszku E. – Straub F. B. (1979): Artifacts Imitating Aging of Glucose-6-phosphate Dehydrogenase in Human Erythrocytes. *European Journal of Biochemistry.* 96, 949–951.

Straub F. Brunó (1939). Flavo-protein of the Heart Muscle Tissue. *Nature.* 143, 76–77.

Straub F. Brunó (1953): Biochemische Grundlagen der Permeabilität. *Acta Physiologica Hungarica.* 4, 235–240.

Straub F. Brunó (1958). *Biokémia.* Medicina, Budapest (Cseh nyelvű fordítás: 1962)

